

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی اصلاح الگوی مصرف در خانواده متعالی

استاد راهنما ؛ سیده کفایت آلبوشوکه [۱] سطح ۴ حوزه علمیه الزهرا (س) اهواز

تهیه و تنظیم ؛

زلیخا عارف [۲]

.....
۱ سطح ۴ حوزه علمیه الزهرا (س) اهواز

۲ سطح ۲ حوزه علمیه حضرت رقیه سلام الله علیها، رامهرمز

چکیده

بی گمان مصرف، به خودی خود نه تنها پدیده‌ای ناپسند نیست که بسیار بایسته و لازم است؛ چرا که مصرف، یکی از شیوه‌های جایگزین ناپذیر برای پاسخگویی به نیازهای طبیعی و غریزی انسان است که بدون آن، حیات مادی و معنوی انسان‌ها دستخوش آشفتگی و نابسامانی خواهد شد و معیشت انسان، لذت و لطف خود را از دست خواهد داد؛ اما نکته اینجاست که گاهی مصرف شکل طبیعی خودش را از دست داده، به جای آن‌که به عنوان یک پدیده حیاتی در خدمت انسان باشد، انسان به خدمت او در می‌آید. بدین‌گونه وسیله به هدف تبدیل می‌شود و همه قوای مادی و معنوی انسان که باید با مصرف درست به اوج تکامل و تعالی برسد، بر اثر مصرف‌زدگی در سرآشویی سقوط قرار گیرد. همچنین زمینه انواع تباهی‌ها و ناهنجاری‌ها فراهم می‌آید. از اینجاست که ضرورت در اصلاح الگوی مصرف آشکار می‌شود و میانه روی باعث رشد فرد و جامعه می‌شود.

بنابراین میانه روی یکی از مهم‌ترین مسائل زندگی است که رعایت آن، سبب آسایش و آرامش فرد و جامعه می‌شود. همچنین بسیاری از مشکلات اجتماعی و اقتصادی را برطرف می‌کند. این مسئله همانا اعتدال است.

استفاده از نعمت‌های الهی به اندازه‌ای که انسان بتواند حیات و سلامتی خود را حفظ کند و با نشاط کامل، وظایف فردی و اجتماعی‌اش را انجام دهد، نه تنها امری مطلوب، بلکه از نظر اسلام، واجب و لازم است. دین اسلام، استفاده از نعمت‌ها را برای ایجاد گشایش و رفاه نسبی در زندگی با در نظر گرفتن حقوق دیگران و خودداری از اسراف و تبذیر تشویق کرده است. به طور کلی، اسلام بر بهبود کیفی زندگی و آراستگی ظاهر هر فرد تأکید دارد و تظاهر به فقر و فلاکت همراه با ژولیدگی را نکوهش می‌کند. این تحقیق به روش کتابخانه‌ای و با مراجعه به سایت‌ها انجام شده.

کلید واژه؛ اسراف،،الگو، اصلاح الگوی مصرف،مصرف،متعالی

الگوی مصرف خانواده مسلمان همچون دیگر ابعاد زندگی او باید بر پایه اصل ترقی اعتدال و میانه روی باشد. منظور از اعتدال چیزی میان زیاده روی و خست است. این معنا، برگرفته از این آیه قرآن است که میفرماید:

«وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا» و کسانی که چون انفاق کنند، نه ولخرجی میکنند و نه تنگ میگیرند و میان این دو [روش] حد وسط را بر میگزینند. «

رسول خدا صلی الله علیه و آله نیز میفرماید: «الْإِقْتِصَادُ نِصْفُ الْعِيشِ؛ میانهروی یک نیمه معیشت است».

«اصلی‌ترین عنصر اعتدال در مصرف، مصرف در حد کفایت است. مراعات حد کفاف در مصرف، موجب بقای منابع و امکانات و در نتیجه وفور کالا در هر جامعه‌ای است و اگر اقتصاد کشوری، نه بر اساس کم یابی، بلکه بر پایه وفور تنظیم و تدبیر شود، روشن است که دست یابی به رفاه در آن کشور آسانتر خواهد بود».

در فرهنگ اسلامی دستیابی به خواسته‌ها و مایحتاج معیشتی، باید در پرتو رعایت «اخلاقیات» الهی صورت پذیرد. در واقع ضرورت تأمین نیازمندی‌های مالی و مسائل اقتصادی زندگی انسان، یک اصل انکارناپذیر است ولی براساس ضرورتی که وجود دارد تأمین بخشی از این نیازها برای پیشبرد اهداف انسان و رسیدن آن به رشد و کمال لازم است. مصرف گرایی یکی از پدیده‌های اقتصادی است که بعد از انقلاب صنعتی رونق چشمگیری داشته و سبب معضلات زیادی شده و اسراف و زیاده روی از مهمترین این معضلات است.

تا جایی که مقام معظم رهبری حفظه الله در بیانات خود در سال ۸۸ که آن را سال (حرکت مردم و مسئولین به سوی اصلاح الگوی مصرف) نامید، فرمودند:

ما در زمینه مصرف، در زمینه هزینه کردن منابع مالی کشور که به وسیله خود ما و به وسیله همه برادران هم‌میهن ما و به وسیله مسئولین کشور با زحمت زیاد به وجود می‌آید، دچار نوعی بی‌توجهی هستیم، که بایستی این را تبدیل کنیم به یک توجه و اهتمام خاص. ما دچار اسراف هستیم، ما دچار ولخرجی و ولنگاری در مصرف هستیم؛ بسیاری از منابع کشور، شاید بشود گفت بخش مهمی از منابع کشور در همه زمینه‌ها - چه در زمینه مسائل شخصی، و چه تا حدودی در زمینه‌های عمومی - صرف اسرافها و زیاده‌روی‌های ما در مصرف میشود. ما بایستی مصرف کردن را مدبرانه و عاقلانه مدیریت کنیم. مصرف نه فقط از نظر اسلام، بلکه از نظر همه عقلای عالم، چیزی است که باید تحت کنترل عقل قرار بگیرد. با هوی و هوس، با خواهش دل و آنچه که نفس انسان از انسان مطالبه میکند، نمیشود مصرف را مدیریت کرد. کار به جایی میرسد که منابع کشور به هدر میرود، شکاف بین فقرا و اغنیاء زیاد میشود، عده‌ای در حسرت اولیات زندگی میمانند و عده‌ای با ولخرجی و ولنگاری در مصرف، منابع را هرز و به هدر میدهند.

...بنابر این لازم است که فرد مسلمان زندگی خود را بر پایه ی قناعت و مصرف صحیح در تمام تمام امور زندگی بنا بگذارد تا بتواند به جامعه و رسیدن خود به سعادت کمک کند..

و برای اینکه بتوان این نحوه مصرف را در زندگی نهادینه کنیم نیاز به راهکارهایی داریم از جمله فرهنگ سازی، پرهیز از اسراف و.....

امام صادق علیه السلام در این زمینه میفرماید:

جامعه اسلامی تا زمانی که الگوی مصرف بیگانگان را تقلید نکند، در مسیر سعادت و نیک بختی است، ولی آن گاه که به شیوه بی دینان لباس بپوشد و خوراک خورد، به خواری میافتد

این گفتار ارزشمند بیانگر آن است که جامعه اسلامی که متشکل از خانواده‌های افراد مسلمان است باید برنامه مصرف خود را بر توانمندی‌های داخلی خود متمرکز کند. حال این سوال پیش می آید که

الگوی برتر در مصرف از نگاه اسلام چیست؟ دلیل ارائه مصرف صحیح از نظر اسلام چیست؟
نشانه های اسراف کار در روایات چیست؟ عملکرد خانواده بر مصرف صحیح در تربیت چیست؟
چرا جامعه به مصرف گرایی گرایش دارد؟ دلیل روی آوردن به اسراف چیست ؟ اصلاح مصرف چه آثار مثبتی در جامعه دارد؟

مفهوم شناسی؛

مصرف؛ مترادف مصرف: استعمال، استفاده، صرف، کاربرد [۱]

اسراف؛ در لغت درگذشتن از حدّ میانه. از حدّ تجاوز کردن. افراط. زیاده روی. تبذیر.

اسراف عبارت از خرج کردن چیزی در محل خود زیاده از حد لازم به معنی تجاوز و زیاده روی از حد و مرزهای قانونی و طبیعی در هر کاری. است، [۲]

اصلاح الگوی مصرف در اصطلاح؛ نهادینه کردن طرق درست و استفاده به اندازه از منابع و ذخایر موجود است، که باعث بهبود شاخص‌های زندگی و کاهش هزینه‌ها شده و زمینه و بستر را برای نشر و افزایش عدالت فراهم می نماید. [۳]

متعالی؛ معنی بلند پایه، بلند، رفیع

مترادف بلند، عالی، متعال، والا [۴]

الگو؛ واژه «الگو»، شکل چیزی که از کاغذ یا مقوا بریده باشند، مثل الگوی لباس که خیاط از روی آن پارچه را می برد، روبر، نمونه نمونه و سرمشق است. [۵]

۱ فرهنگ فارسی عمید

۲ فرهنگ لغت دهخدا

۳ چرائی و چگونگی اصلاح الگوی مصرف * مهدی یاراحمدی خراسانی *

۴ فرهنگ لغت دهخدا

۵ فرهنگ فارسی عمید

بدانید و آگاه باشید که بخشش مال در مسیر نادرست تبذیر و اسراف به شمار می‌آید، و آن در دنیا صاحبش را بالا می‌برد ولی در آخرت موجب سرافکندگی وی خواهد شد، و نیز اسراف او را در میان مردم گرامی می‌دارد اما در نزد خداوند به خواری او می‌انجامد. «[۱][۲]

مصرف در حکومت امام زمان عجل الله

با توجه به سلطه نظام سرمایه داری و شکاف طبقاتی که بین مردم دنیا وجود دارد و مصرف بی رویه عده ای سرمایه دار و افزایش فقر که جامعه اقتصادی را به رکود می‌کشاند و موجبات نارضایتی مردم از اوضاع جامعه می‌شود و از آنجایی که حکمت خداوند بر این تعلق گرفته که دنیا را از عدالت پر کند و هر کس در کره زمین به صورت مساوی از نعمت های الهی بهره‌مند گردد و مصرف یکسانی داشته باشد و این وعده محقق خواهد شد و خداوند خلف وعده نمی‌کند و این عدالت در همه ی زمینه ها مخصوصاً عدالت اقتصادی نیاز به وجود امام زمان را می‌طلبد

بنابراین گستره عدالت اقتصادی اسلام شامل سطوح تولید، توزیع و مصرف است. بنابراین رشد اقتصادی پایدار و حفظ محیط زیست برای همه نسل ها، سطوح متعادل درآمد و دارایی، و سطوح بهینه و کافی مصرف، مجموعاً به طور متوازن و سیستمی، عدالت اقتصادی اسلام را شکل می‌دهند. در نظام جهانی مهدوی، رشد اقتصادی پایدار به بالاترین حد خود در طول تاریخ بشریت خواهد رسید. پیامبر اکرم (ص) در این باره می‌فرماید:

«يَتَنَعَّمُ امَّتِي فِي زَمَنِ الْمَهْدِيِّ (ع) نِعْمَةً لَمْ يَتَنَعَّمُوا قَبْلَهَا قَطُّ...».

امت من در زمان مهدی (ع) به رفاه و نعمت‌هایی دست می‌یابند که پیش از آن در هیچ دوره ای دست نیافته است.

.....
۱ نهج البلاغه خطبه ۱۲۶

۲ اصلاح الگوی مصرف از نگاه اسلام/ جواد ایروانی... [و دیگران]، [با همکاری دبیرخانه شورای عالی فرهنگی آستان قدس رضوی].

ابان از امام صادق علیه السلام نقل می کند؛ دانش ۲۷ حرف یا شعبه و شاخه است. تمام آن چه پیامبران برای بشریت آورده اند، دو حرف بیش نبود و مردم نیز بیش از آن دو حرف را نشناختند؛ اما هنگامی که قائم قیام کند، ۲۵ حرف دیگر را آشکار ساخته و در پرتو خورشید وجودش، در میان مردم منتشر می سازد و آن دو حرف را نیز بدان ضمیمه ساخته تا همه علوم کامل و منتشر گردد. در آن عصر، طبیعت کاملاً مسخر انسان می گردد و بدین ترتیب، سرمایه های عظیمی در اختیار بشر قرار می گیرد تا با هدایت و رهبری امام عادل جهانی، یعنی امام منتظر (ع)، به کمال و سعادت برسد. [۱]

بنابراین براساس اقدامات امام عصر (عجل الله فرجه الشریف) برای رفع فقر جهانی (از جمله: ۱. برقراری عدالت اجتماعی؛ ۲. اجرای اصل مساوات؛ ۳. عمران و آبادانی زمین؛ ۴. پیشرفت فنون؛ ۵. باریدن باران های مفید و پیاپی؛ ۶. برنامه ریزی درست؛ ۷. بهره برداری از معادن و منابع زیرزمینی؛ ۸. کنترل دقیق و نظارت مستمر بر اجرای عدالت و مساوات) اقتصاد عصر ظهور، اقتصادی بسیار پر رونق خواهد بود، به شکلی که هیچ فقری در سرای گیتی نخواهد ماند و ریشه هرگونه تبعیض و ظلم خشکیده شده و همه مردم در رفاه کامل خواهند بود و همه آزاد و مساوی هستند درباره مصرف و استفاده از نعمت های الهی. [۲]

.....
۱ جهانی سازی، عدالت اقتصادی و مهدویت/ناصر جهانیان

۲ سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «وضعیت اقتصادی در عصر ظهور امام زمان»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۸/۰۸/۱۸.

نتیجه گیری

استفاده از نعمت‌های الهی به اندازه ای که انسان بتواند حیات و سلامتی خود را حفظ کند و با نشاط کامل، وظایف فردی و اجتماعی اش را انجام دهد، نه تنها امری مطلوب، بلکه از نظر اسلام، واجب و لازم است. دین اسلام، استفاده از نعمت‌ها را برای ایجاد گشایش و رفاه نسبی در زندگی با در نظر گرفتن حقوق دیگران و خودداری از اسراف و تبذیر تشویق کرده است. به طور کلی، اسلام بر بهبود کیفی زندگی و آراستگی ظاهر هر فرد تأکید دارد و تظاهر به فقر و فلاکت همراه با ژولیدگی را نکوهش می‌کند.

و از بارزترین مباحث الگویی مصرف، توازن میان درآمد و مصرف؛ مصرف به قدر نیاز؛ رعایت اعتدال در مصرف و دوری از افراط و تفریط؛ و دوری جستن از اسراف و سختگیری است. رعایت اعتدال و میانه روی در مخارج و درآمدهای زندگی موجب آسایش و رفاه خواهد بود. اسراف و تبذیر، سخت گیری و تنگ نظری و بخل و طمع ورزی موجب اختلاف در نظم زندگی می‌شود و چه بسا جایگاه اجتماعی فرد را متزلزل کرده و گاهی آبرو و شخصیت او را از بین می‌برد. در اسلام تأمین نیازهای معیشتی، دارای اولین اولویت است. در همین راستا، اسلام، سختگیری در مخارج مصرفی را نمی‌پسندد و انسان را به استفاده از نعمت‌های پاکیزه، در حد اعتدال فراخوانده است: «قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ...»

به بیانی دین اسلام به عنوان دین کامل به همه ابعاد وجودی انسان توجه خاص داشته است.

اللهم عجل لوليک الفرج

فهرست منابع؛

- ۱- قرآن کریم
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- صحیفه سجادیه
- ۴- میزان الحکمه
- ۵- غرر الحکم
- ۶- نهج الفصاحه
- ۷- چرائي و چگونگي اصلاح الگوي مصرف *مهدي ياراحمدي خراساني
- ۸- *مجله ويستا مجله علم و فناوری
- ۹- آيين برنامه سازی درباره « اصلاح الگوی مصرف » به مناسبت اصلاح الگوی مصرف (۱۳۸۸ خورشیدی) / جمعی از پژوهشگران
- ۱۰- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی سیدعلی خامنه ای (مذله العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی
- ۱۱- الگوی مصرف از نگاه قرآن و حدیث/ محمدی ری شهری. مشخصات نشر: قم: مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۸۸.
- ۱۲- نقش و کارکرد خانواده در جهاد اقتصادي/ حسين بافکار؛ [تهیه کننده] مرکز پژوهشهاي اسلامي صدا و سيما.
- ۱۳- امام رضا (ع): زندگی و اقتصاد/ حکیمی، محمد، ۱۳۱۸.
- ۱۴- بایدها و نبایدهای مصرف/ به کوشش حسین اسحاقی؛ تهیه کننده مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سيما.
- ۱۵- الگوی مصرف در آموزه‌های اسلامی/ جواد ایروانی. مشخصات نشر: مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۳۸۸.
- ۱۶- اصلاح الگوی مصرف از نگاه اسلام/ جواد ایروانی... [و دیگران]، [با همکاری دبیرخانه شورای عالی فرهنگی آستان قدس رضوی].
- ۱۷- مدیریت مصرف در خانواده *محسن بهشتي پور*

۱۸- اقتصاد و توسعه سالم در اسلام جلد سی و چهارم: فریاد خاموش درون/ مولف و شاعر علی بابایی خورزوقی؛ با همکاری مجتبی بابایی، اکرم ترک.

۱۹- جهانی سازی، عدالت اقتصادی و مهدویت/ ناصر جهانیان

۲۰- اقتصاد خانواده: اخلاق معیشتی در قرآن و سنت/ محمد شفیعی مازندرانی.

۲۱- سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «وضعیت اقتصادی در عصر ظهور امام زمان»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۸/۰۸/۱۸.

۲۲- بیانات رهبری در سال ۸۸ در آستان قدس رضوی

۲۳- بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت عید غدیر ۱۳۹۵/۰۶/۳۰

الحمد لله رب العالمین